

ОЛЕКСАНДР ЗАВАДСЬКИЙ ЯК ОРНІТОЛОГ (1798-1868)

Т.М. Паславська

Alexander Zawadski as ornithologist (1798-1868). - Т.М. Paslavska. - *Berkut*. 8 (2). 1999. - A brief biography of an outstanding scientist from West Ukraine. A. Zawadski studied and worked in Lviv. He stood near beginnings of a powerful wave of zoological and botanical researches. [Ukrainian].

Key words: A. Zawadski, history.

Address: T.M. Paslavska, G. Washington str. 13/105, 79032 Lviv, Ukraine. e-mail: tetjanka@yahoo.com.

До 1848 р. – року численних революцій у європейських державах, в тому числі й у Галичині, як частині Австро-Угорської імперії, – у школах не читалося природознавство. І, як пише видатний зоолог Станіслав Петруський: “... люди інтелігентні з боєм дивилися на тих, хто цілковито віддавався цій невдячній справі”. Природничі дослідження чи *Historia naturalis*, як тоді казали, могли принести навіть негативну славу, що, без сумніву, впливає на наукову діяльність. З цим нерозумінням зіткнувся і автор вищезгаданих рядків, засновник першого в Польщі зоопарку у родовому маєтку в Підгорєцькому замку, С. Петруський, учень відомого галицького орнітолога Олександра Завадського.

О. Завадський прийшов в науку в час “золотого віку” і став біля витоків потужної хвилі зоологічних і ботанічних досліджень, які згодом переросли у сучасну систему знань. Недавно виповнилось 200-річчя з дня народження вченого, і ми не можемо не згадати з вдячністю його досягнення в орнітології, ентомології, малакології.

Народився О. Завадський 6.05.1798 р. в м. Бельську, закінчив німецьку гімназію, згодом – студію права та ботаніки у Львові. На молодого студента величезний вплив мав Е. Вітман – професор Інституту економіки при факультеті філософії Львівського університету (ЛЮ).

Бувши зоологом і ботаніком за покликанням, Завадський змушений був здобувати паралельну освіту – студював право та фізику. У 1829 р. отримав звання докто-

ра філософії при Львівському університеті. В наступні роки викладав право при Львівській семінарії, ботаніку на факультеті Медичної хірургії ЛЮ, а також фізику та математику для вчителів в інституті філософії. В 1849 р. отримав кафедру фізики ЛЮ.

За сприяння революціям 1848-1849 рр. Завадського вислали до Брно, давши посаду директора реальної школи. Офіційною версією такої політичної депортації було “... занедбання викладання фізики з причини поглиблених (надмірних) природничих досліджень...”. Це сталося в 1853 р., коли австрійський уряд остаточно придушив революційні настрої громадян. І хоча імперія пішла на значні поступки – скасовано ганебне кріпацтво – Львівський намісник Франц Стадіон поквитався з невгодними йому людьми.

5.06.1868 р. видатний вчений помер у злиднях і забутті (Brzęk, 1959; Feliksiak, 1987). Трагізм життя професора ще раз вказує нам на одвічне і безглузде протистояння науки і політики, яскравим прикладом чого можуть служити історії життя й інших вчених, наприклад, Бенедикта Дибовського.

Завадський був членом багатьох товариств (інституту “Ossolineum”, “Naturforschendes Verein” в Брно), учасником різних конгресів. Кільканадцять років був редактором львівських часописів (“Rozmaitości”, “Мнеморугна”), які друкувалися польською та німецькою мовами, писав до них статті, перекладав польську літературу. Проводив власні флористичні і фауністичні поїздки (Східні Карпати, Буковина, Бабина гора,

Татри), збираючи колекції рослин, грибів, молюсків і комах.

Опублікував список галицьких рослин (1835), флори околиць Львова (1836), ботанічні нотатки, першу велику природничу роботу (на 103 друковані сторінки!) по фауні хребетних “Fauna der galisch-bukowinischen Wirbeltiere” (Штутгарт, 1840). В цій монографії вчений вказав 302 види птахів Галичини і Буковини, подав морфологію, біологію та поширення деяких видів. О. Завадський виступив з доповідями про значення палеонтології (1850), про викопних тварин (1851). Окремі статті присвятив орнітофауні Східних Карпат, зокрема околицям Стрия та Станіслава (Івано-Франківська). Був першим природознавцем, хто зайнявся хрущами і метеликами. Недаремно ж ми можемо зустріти серед латинських назв *Dzyomyza zawadzki* Schumann. І хоч в подальшому орнітологи прискіпливо поставилися до доробку Завадського, зокрема виявили кілька фауністичних помилок, науковий вклад цього вченого не можна недооцінювати. Згадаймо хоча б його славетних учнів: С. Петруського, Й.

Мніха. Постійне листування з Ф. Яроцьким, В. Подем, співпраця з Л. Парессом, Ф. Гербіхом, Е. Віттеманом привели до створення нової атмосфери у *Historia naturalis*, відкрили “золотий вік галицької орнітології” у XIX ст.

Сподіваємося, що кілька латинських назв та надгробок, поставлений товариством “Naturforschendes Verein” віце-президентом за заслуги у вивченні флори Морав, не вичерпують пам’яті нащадків про видатного науковця, дослідника, викладача. І що ми, орнітологи України, ще не раз звернемося до багатой наукової спадщини Олександра Завадського.

ЛІТЕРАТУРА

- Brzęk G. (1959): Złoty wiek ornitologii polskiej. Wrocław-Warsawa. 1-175.
 Feliksiak S. (ред.) (1987): Słownik biologów polskich. Warszawa. 1-619.

Україна (Ukraine),
 79032, м. Львів,
 вул. Дж. Вашингтона, 13, кв. 105.
 Т.М. Паславська.

Шведське товариство охорони природи (*Svenska Naturskyddsforeningen*) організує міжнародну конференцію по орлану-білохвосту “**Sea Eagle 2000**”. Конференція проходить 13-17.09.2000 р. в м. Björkö біля Стокгольма. Адреса оргкомітету:

Sea Eagle 2000
Swedish Society for Nature Conservation
Box 4625, S-11691 Stockholm, Sweden.
e-mail: ulla-britta.jakobsson@snf.se

Німецьке орнітологічне товариство (*Deutsche Ornithologen-Gesellschaft*) 19-25.09.2000 р. проводитиме в м. Лейпцігу **133 річні збори**, присвячені ювілею товариства – 150-річчю з дня заснування.

26-29.09.2000 р. у м. Льежі (Бельгія) відбудеться європейська конференція по охороні та вивченню тетерука “**The fate of Black Grouse in moors and heathlands of Europe**”. Адреса оргкомітету:

M. Loneux, Musée de Zoologie de l'Université, Institut de Zoologie, Quai Van Beneden, B-4020 Liège, Belgium.
e-mail: museezoo@ulg.ac.be

28.09-1.10.2000 р. *Товариство по тропічній орнітології* проводитиме у м. Відні (Австрія) **XXI конференцію по тропічних птахів**. Адреса оргкомітету:

Robert Pfeifer, Dilcherstr. 8,
D-95444 Bayreuth, Germany.